

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
UKRAJNA OKTATÁSÜGYI MINISZTERIUMA

УЖГОРОДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ГУНГАРОЛОГІЇ

UNGVÁRI ÁLLAMI EGYETEM
HUNGAROLÓGIAI KÖZPONT

ACTA HUNGARICA

1993–1994, IV–V-й рік видання

IV–V. évfolyam, 1993–1994

Ужгород – Ungvár, 1997

A KÖTET A MAGYAR MŰVELŐDÉSI ÉS KÖZOKTATÁSI MINISZTERIUM
TÁMOGATÁSÁVAL JELENT MEG

© HUNGAROLÓGIAI KÖZPONT, 1997

ISBN 966-7242-15-3

Készült Ungvaron, a Patent Rt.-ben, 1997-ben

Korrektúra: Fily Ludmilla
Komputeres tördeles: Metyeljova Irina
Rend. sz.: 2896

Forgalomba kerül megállapodás szerinti áron

MAGYAR ÉS SZLÁV HATÁSOK LUTSKAY MIHÁLY ÉLETMŰVÉBEN

Nemcsak a magyar történettudományt, hanem a filológiát is érintő kettős jubileumra kerül sor 1996-ban: a magyarországi görög katolikus egyház megszületését jelentő ungvári unió 350. évfordulóját ünnepeljük 1996. április 24-én, az önálló munkácsi görög katolikus püspökség felállításának 225. évfordulóját pedig szeptember 19-én. Ebből az alkalomból is aktuális a jelenségnek a vizsgálata, amelyet **kulturális interferenciának** nevezünk a nyelvészeti interferencia mintájára. Amikor egymástól tipológiailag és genetikailag is különböző nyelvek hatnak egymásra, a nyelvészet interferenciáról beszél. Hasonlóan interferenciaként írhatjuk le az egymástól típusukban, gyökereikben, struktúrájukban különböző kulturális szférák kultúrkörök egymásra hatását. Ezzel, jelesül az interferencia-fogalom használatával a kulturális antropológiában magunk is foglalkoztunk már korábbi munkáinkban, és több nemzetközi konferencián hangsúlyoztuk, hogy a görög katolikus egyházat, illetve a közép-és kelet-európai szféra határvonalán kialakult görög katolikus értelmiség kultúráját ilyen, antropológiai értelemben vett kulturális interferenciaként foghatjuk fel, illetve vizsgálhatjuk [8, 9, 12].

A jelen dolgozatban egy konkrét görög katolikus, kárpátaljai szerző életművének példáján kívánjuk bemutatni, hogyan járulhat hozzá a filológia a maga térrénumán a kulturális antropológia fentebb vázolt interferencia-vizsgálataihoz. A szerző *Lutskay Mihály*, akinek 1989-ben ünnepeltük születése kettőszázadik évfordulóját [7]. Ebből az alkalomból Ungvárott facsimile kiadásban jelent meg egyházi szláv – ruszin nyelvtana, amelyhez Petro Lizanec professzor, a kiadás gondozója nemcsak filológiai bevezető tanulmányt, hanem igen bő bibliográfiát is mellékel, így itt eltekintünk a *Lutskay*-életmű részletesebb bemutatásától [18].

A tizennyolcadik század, a fény százada minden európai nép kultúrájában fordulatot hozott, bár ennek jellege, tartalma igen változó, az adott nép társadalmi és kulturális fejlettségétől függően. Az *Immanuel Kant* nevével fémjelzett fordulat az európai gondolkodás történetében óriási eredménnyel járt: mai világunk egésze, a modern polgári ember szellemisége a tizennyolcadik század vége felé születik meg. Említsük meg a tudományok terén a filológiát, így *Wilhelm von Humboldt*t, vagy *Josef Dobrovský* és *Gyarmathi Sámuel* nevét. Ennél is fontosabb a modern közgondolkodásnak, mai világunknak is kereteket adó polgári erkölcsiségnek, életszemléletnek a születése, amit a (polgári) lelkiismereti erkölcs néven szokás említeni. Ezzel kapcsolatban ismét *Kantra* utalhatunk. Ámde a kategorikus imperativusz és a kanti erkölcsfilozófia helyett a felvilágosodás kanti definíciójára hívjuk fel a figyelmet: a felvilágosodás az ember kilábalása maga okozta kiskorúságából, az embernek arra való képessége, hogy mások vezetése nélkül gondolkodjék [17]. Ez a közismert, és már közhelynek számító kanti gondolat jelzi, hogy a tizennyolcadik században születik meg a szellemileg autonóm egyén, a testi-lelki adottságait szabadon kiteljesítő, önmagát megvalósító Ember immár erkölcsi normává emelt ideálja.

A hatalmas fordulat nem minden népet érint egyformán és egyazon időben. A felvilágosodás nagykorú, autonóm embere nem is jelenik meg minden kultúrában, csak ott,

ahol erre már megérett a talaj. Ámde valamilyen módon, még ha megkésve is, minden európai nép kultúrájában tapasztalható a fordulat, amelynek tartalma és jellege nem utolsósorban ettől is függ, milyen csatornákon, milyen közvetítőkön keresztül jutnak el a kor nagy európai eszméáramlatai és művészeti–irodalmi stílusváltásai az adott néphez [2, 3, 11].

Kárpátalján a kultúra fordulatát az a körülmény eredményezte, hogy a papképzés – *Olsavszky* és *Bacsinszky* minden igyekezete ellenére – nem volt kielégítően megoldható Munkácson, illetve Ungvárott. A kárpátaljai görög katolikus papnövendékek számára először Nagyszombat, majd a tizenharmadik század második felétől Eger, Nagyvárad, Lemberg, illetve Bécs jelenti a magasabb teológiai képzés lehetőségét [10, 16:759–772, 24:239–240, 27:637–641]. Ezek közül Bécs a legfontosabb inspiráló erő, ahol 1774-től működik a Szent Barbara görög katolikus templom mellett a *Barbareum*, a Habsburg-birodalom görög katolikus alumnusainak otthona [28]. Itt óriási szellemi pezsgés indul meg, a kárpátaljai ruszinok más szláv népek fiaival, Bécs kultúrájával, európai eszmékkel érintkeznek. Bécsben tanult 1812–1816 között az a *Lutskey Mihály*, akinek életművében megjelenik a korának szintjén álló filológia, illetve a ruszin irodalmi nyelv kimunkálása felé mutató prédikációk gyűjteménye és a nemzeti öntudat szolgálatába állított történetírás.

Amint a ruszin nyelvi kérdést elemző Paul R. Magocsy is rámutat, a *Biblia*, amely fokmérője az irodalmi nyelv fejlődésének, legalábbis megszületését jelzi, sohasem jelent meg kárpátaljai ruszin fordításban, holott a döntően egyházi értelmiség nyilván szükségét érezte a Bibliának; *“In 1809, Bačyns'kyj published the complete Bible in Church Slavonic, the only translation of this influential text to originate from the region. Thus, the Bible, that classic barometer for judging the development of literary languages, was never translated into Subcarpathian vernacular”* [22:6]. A kárpátaljai kultúra nyelve az egyházi szláv, illetőleg ennek ruszin sajátosságokat mutató formája a tizenharmadik század hivatali írásbeliségében. A tizenkilencedik század értelmisége felismeri a helyzet tarthatatlanságát. A figyelem a beszélt nyelv grammatikai leírása felé fordul, bár nem alakul ki ruszin irodalmi nyelv. Tehát a tizenharmadik századot nemhogy felvilágosodásként, de nemzeti megújulásként is csak nagy-nagy jóakarattal értelmezhetnők – hiszen a beszélt nyelv filológiai leírása akkor még nem került napirendre. A ruszin nyelvi kérdésnek szentelt monográfiájában mindezt a már idézett Magocsy professzor a téma irodalmát is részletesen áttekintve tüzetesebben tárgyalja, fenti megállapításainkat az ő elemzésére támaszkodva tettük [22].

Lutskey Mihály – akinek nevét jogosan írhatjuk magyarul, mert a Nagyváradon töltött gimnáziumi évek alatt a ruszin *Pop* családnév helyett felvette a magyaros *Lutskeyt* – Bécsben mélyreható nyelvészeti tanulmányokat folytat. Kéziratban maradt etióp nyelvtant ír, ám a sémi nyelveknél jobban érdekli mindenekelőtt a szlavisztika. Megalkotja egyházi szláv – ruszin párhuzamos nyelvtanát [19]. Megismerkedik és annak haláláig kapcsolatban marad *Josef Dobrovskýval*, a cseh aufkláristával, a szláv nyelvészet megalkotójával. *Dobrovský*, mint ismeretes, maga is érdeklődött a kárpátaljai nyelv iránt, amint azt a cinkotai szlovák lelkésszel *Juraj Ribajjal* folytatott levelezése tanúsítja [26]. *Lutskey* munkáját *Dobrovský* műveinek kiegészítéséül szánja, s szülőfaluja, a bereg megyei *Nagylucska* ruszin dialektusát írja le korának színvonalán álló filológiai eszközökkel [13]. Kortársa, a bécsi Szent Barbara templom parochusa. *Ivan Fogarasi-Berezanyin* [25]. is szerkeszt ruszin nyelvtant, szintén *Dobrovský* hatására [6].

Túl azon, hogy megjelenik a felvilágosodás korának gyümölcse: a filológia, mást is köszönhetünk *Lutskeynak*. Ruszin közmondásokat, szólásokat, népdalokat és népmeséket tartalmazó gyűjteménye sajnos, nem maradt ránk. Megőrződött viszont ennek az a része, amelyet függelékként csatolt egyházi szláv – ruszin párhuzamos nyelvtanához, s ennek vizsgálata is értékes eredményekkel gazdagította már a szakterület művelőit [31].

Lutskay Mihály Historia Carpato–Ruthenorum, Sacra et Civilis c. történeti műve a mitológiai régműlttól saját koráig követi nyomon népe történetét. Hasonló jellegű, felépítésű, és hasonló szerepet játszott, mint *Cosmas Chronica Boemorum*a Csehországban, vagy *Anonymus Gesta Hungarorum*a Magyarországon. Mint ismeretes, ennek ellenére korának tudományos színvonalán álló munka, amelyet bátran használhattak a ruszinok történetének felszáz évvel későbbi feldolgozói: *Duliskovics, Hodinka* [5, 16].

Szinte a *Grammaticaval* egyidőben születik meg az *Egyházi beszédek az év minden vasárnapjára* c. munka [20]. Alkotókedvét igen öröndetes külső körülmények fokozzák. Bécsi tanulmányait követően különböző egyházi tisztségeket tölt be Ungvárott, majd 1829-ben Itáliába megy udvari papnak. Az olasz és magyar, illetve az olasz és ruszin kultúrkapcsolatok eddig kellőképpen fel nem derített színtöltja az 1829-ben Luccában létesített görög katolikus kápolna története. A spanyol Bourbonoktól származó párma–luccai Borbon-ház 1817-től uralkodik Luccában. *Carlo Lodovico Borbone*, a tudományokat pártoló, művelt uralkodó [4]. A görög trónt kívánja elnyerni, és ennek érdekében bizánci rítusú udvari papot is kíván alkalmazni. A bécsi Szent Barbara templomot keresi fel, amelynek parochusa ekkor a már említett *Ivan Fogarasij*. Az utóbbi közvetítésével, *Olekszij Pocsij* ungvári püspök *Lutskay Mihályt* küldi Luccába két diakónus kíséretében [14]. Az 1829–30-ban Itáliában töltött másfél év krónikáját ismerjük. A luccai termékenység nemcsak a külső körülményeknek, a zavartalan nyugalomnak, hanem a nagyhercegi magánkönyvtárnak is köszönhető, amelyet szerzőnk szabadon használhatott [15]. Hogy konkrétan mely művek kerültek a kezébe, illetve milyen szellemi hatások érték Itáliában, amelyeket világosan el lehetne különíteni a korábbi bécsi évek szellemi poggyászától, az fehér folt a *Lutskay*-filológiában. A válasszal jelenleg mi is adósak maradunk. Maga a prédikációs gyűjtemény azonban kínál néhány szempontot, amelyre fel kell figyelünk, amely a jövőbeli luccai helyszíni kutatások alapját is képezi.

Церковныя Беседы на всѣхъ недѣлѣхъ рока – *Egyházi beszédek az év minden vasárnapjára*. A címe és tartalma szerint tehát vasárnapi szentbeszédek, azaz műfajuk szerint az egyházi retorika legősibb válfájához tartoznak. Ahhoz, amelyik a legkorábban jelent meg mint a liturgiának szerves részét alkotó tanítás; amelyet ugyanakkor a legmodernebb egyházak, a protestánsok is művelnek. A műfaj maga tehát kínálja az összehasonlítást a legősibb hagyományokat őrző keleti kereszténység, és, mondjuk ki, a protestáns szónoklat alkotásaival. Különösen ez utóbbira kívánjuk felhívni a figyelmet. Node: református hatások *Lutskay*nál? A görög katolikus szerzőnél? Nem lehetetlen. Mint ismeretes, Nagyváradon járt gimnáziumba, amely több szempontból meghatározta szellemi formálódását. Elég arra utalnunk, hogy itt változtatott nevet. Eredetileg ugyanis Papp Mihálynak hívták, apja után. A nagyváradi szellemiség hatása, hogy *Lutskay* itt és ekkor magyar jellegű, y-nal írott nevet választ.

Ennek a nagyváradi szellemiségnek a külső keretét adta *Vulcan Samuel* görög katolikus püspök és környezete. Ehhez a környezethez tartozott *Olekszij Pocsij* (*Pócsy Elek*) is, aki később a munkácsi püspöki székhelyre kerül. Nagyváradon akkor parochus, amikor *Lutskay* ott diák. Ennek az életmű addigi monográfusai kevés figyelmet szenteltek, még *Hadzsega* is csak marginálisan érinti. Pócsy püspök beszéli rá majd *Lutskayt*, 1829-ben, hogy fogadja el a Bourbon hercegi család meghívását Luccába. De térjünk vissza Nagyváradhoz. Statisztikai adat, hogy *Vulcan Samuel* püspök hivatali ideje alatt jelentős számú papnövendéket szentelt fel, akik nem az ő juriszdikciója alá tartoztak. (A pontos számadatokat csak a Munkácsi Püspöki Levéltár egykori anyagainak újbóli kutathatósága, s ez alapján történő korrekciók után állapíthatjuk meg.) Valami okának kellett lennie, hogy a nagyváradi *Vulcan* püspök szentelte fel a kérdéses időszak munkácsi kispapjainak mintegy 25%-át! Az egyik okot az ekkor jelentős kulturális központtá emelkedő Nagyvárad szellemi életében látjuk. Néhány évvel később

Kazinczy Ferenc is ilyen értelemben szól a városról [1]. Ebben a környezetben is érték az ifjúkorában, szellemi éréseinek forróján álló *Lutskayt* olyan magyar (református) hatások, amelyek ugyan közvetlen módon nem jelenhettek meg a ruszin, görög katolikus pap életművében, ámde indirekt módon jelen vannak.

Először, A *Beszédek* felépítése, szerkezete – az anyanyelvű prédikáció közhelyszerű protestáns hagyományán túl – nem zárja ki az említett hatást. A másik nyom, amely ehhez vezet bennünket, a bűnbánati témaválasztású beszédekben kimutatható motívum: a *lelki megújulás* gondolata. A *megújuló lelkiség motívuma nem tekinthető másnak, mint a modernebb keresztény gondolkodás hatásának*. Ezen érthetjük természetesen a XVII–XVIII. századi katolikus megújulás irányzatait is. Ám ez már átvezet a luccai korszak hatásához.

Mondottuk, *Pócsy* püspök rábeszélésének eredményeként 1829-ben az észak-olaszországi Luccában hercegi házikáplán. Mint maga írja, a Bourbonok vendégeként a paradicsomban dolgozhatott, mentesülvén az otthoni intrikáktól. Itt, a Bourbonok luccai könyvtárában szívtá magába a katolikus megújulás gondolatait is. Az jól ismert, hogy itt keletkezett a *Grammatica*, és dolgozni kezdett a *Historián* is, bár az utóbbit majd otthon írja meg, élete utolsó évtizedében. Az *Egyházi Beszédek* teljes egészében luccai keletkezésű anyag, és csak csodálkozni tudunk, amiért a kutatás eddig nem foglalkozott a benne megjelenő egyházi, de modernebb szellemiségű hatásokkal. A korábban *Dobrovskij*-tanítvány *Lutskay* nem zárkózik el a janzenizmus, vagy a febronianizmus ismeretétől – jöllehet az utóbbi távol áll tőle és az általa képviselt kárpátaljai, görög katolikus értelmiségi rétegtől. Az ekkor már másfél évszázados múlta tekintő új katolikus gondolkodás, amely a janzenizmussal veszi kezdetét, mindenképpen alkalmas arra, hogy megjelenjék. és meg is jelenik *Lutskay Beszédeinek* mélyebb lelkiségű, itt-ott a pszichologizálás nyomait mutató részeiben.

Tagadhatatlan, hogy ennek kimutatása jóval nehezebb, mint a nyelvi elemzés. Ez utóbbit *Pogorielov* munkája, amely részletesen foglalkozik a *Beszédek* hangtanával, alaktanával, lexikájával. *Pogorielov* felhívja a figyelmet, hogy a cseh, szlovák, lengyel eredetű szavak esetében nincs eldöntve, ezek *Lutskaytól* származó innovációk, avagy a kárpátaljai népnyelvből már megvoltak (jelesül abban a nagylucskai dialektusban, amelyet a *Grammatica* alapjául is vett, amint ezt legrészletesebben *Gerovskij* mutatta ki.) *Pogorielov* már érinti a szentek neveinek keletiesített formáját, így például Bapa áll *Barbara* helyett. Nem foglalkozik azonban ennek stilisztikai és teológiai tartalmával. Hasonlóan figyelmen kívül hagyja *Pogorielov* a szintaktikai analízist, jelesül, a retorikus stílus szempontjából történő mondattani elemzést. Igaz, neki nem is ez volt a célja [29].

Amíg tehát a *Lutskay*-irodalom igen terjedelmes, és napjainkban is gyarapodik, az *Egyházi Beszédek*et a maga nemében senki sem vizsgálta, azaz nem született még egyetlen dolgozat sem, amely teológiai, esztétörténeti, szónoklati szempontból elemezné *Lutskay* prédikációit. Jellemző, hogy a katolikus egyházi szónoklat világtörténetét feldolgozó *Rézbányai József*, aki a svédek, norvégok, örmények és valamennyi más nép egyházszónokait hangyaszorgalommal gyűjti össze három kötetes adattárába, *Lutskayt* súlyos tájékozatlansággal a lengyel nyelven író orosz szerzőkhöz sorolja! [30:138].

Befejezésül a retorikus stílushoz egy gondolat. A korabeli Magyarországon ekkor a katolikus egyház körében is ugrásszerűen megnőtt az anyanyelven írt egyházi beszédek száma. *Mihalovics Ede* kétkötetes monográfiája a magyarországi katolikus prédikáció történetéről, valamint a már említett *Rézbányai József* ezt a kérdést részletesen feldolgozta [23, 30]. Tömegével jelennek meg mind a hitbuzgalmi szinten, mind a retorikailag is értékelhető

színvonalon megírt, magyar és szláv ajkú híveknek szánt művek. Ebbe a sorba illeszkedik *Lutskay Mihály* kétkötetes munkája is, amelyet tehát a korabeli magyarországi prédikáció történetében is el kell helyeznünk, és ilyen szempontból monografikus igénytel elemoznünk. Ez még a jövő filológiai feladata.

IRODALOM

1. Bálint István János (szerk.): Boldog Várad. Bp. 1992.
2. Bojtár, Endre: The Enlightenment in East-European Literature. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 23. 1977. 3-4. 375-379.
3. Bojtár, Endre: Die Aufklärung in Osteuropa. *Acta Litteraria Academiae Scientiarum Hungaricae*, 20. 1978. 3-4. 251-291.
4. Borbone, Carlo Lodovico. Ragionamento di Sua Maestà Carlo Lodovico Infante di Spagna, Principe Ereditario di Lucca, Presidente della R. Accademia detto dalla Maesta Sua nella solenne adunanza tenuta nel Real Palazzo il giorno 22 Dicembre 1819. *Atti della Reale Accademia Lucchese di Scienze Lettere ed Arti*, 1. 1821. IX-XI.
5. Дулишкович, Йоанн: Историческис черты угро-русских. Ungvár, 1872-1877.
6. Фогороший, Иоанн: Русско-угорска или малоруска грамматика. Vienna, 1833.
7. Földvári Sándor: Emlékülés Kárpátalja Anonymusáról. *Honismeret*, 19. 1991. 5. 89-91.
8. Földvári Sándor: Európa kultúrköréi és az algebrai struktúrák izomorfizmusa. *Magyar Filozófiai Szemle*, 37. 1993. 3-4. 397-402.
9. Földvári, Sándor: Cultural Spheres in Europe and Isomorphism of Algebraic Structures. In: Pusztay, János [Szerk.], *Das sprachliche Bild der Bernsteinstraße-Region*. Szombathely, 1994. 9-17.
10. Földvári Sándor: Eger szerepe a kárpátaljai ruszin, görög katolikus kultúrában. In: Beck Margit - Bárdos István (Szerk.), *Magyarok Kelet és Nyugat metszészvonalán. A nemzetközi történetészkonferencia előadásai*. Esztergom, 1994. 297-308.
11. Földvári Sándor: A felvilágosodás fordulataának recepciója a kárpátaljai kultúrában (Lutskay Mihály és nemzedéke). In: Bitskey István - Debreczeni Attila (Szerk.), *A Felvilágosodás fordulata a magyar irodalomban*. Debrecen, 1995.
12. Földvári, Sándor: Linguistical Tools for Description of the Cultural Spheres of Europe. *Nordic Symposium on Intercultural Communication*, Jyväskylä, 1995. (Sajtó alatt.)
13. Геровский, Георгий Юрсвич: Русский язык в церковнославянорусской грамматике Михаила Попа-Лучкая. In: *Карпаторусский Сборник*, Ужгород, 1930. 253-318.
14. Гординский, Ярослав: Основания гр-кат. церкви в княжествѣ Лукки в Италіи. *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*, 125. 1918. 62-93.
15. Гаджета, Василий: Михаил Лучкай. Життєпись і твори. Ужгород, 1929.
16. Hodinka Antal: A munkácsi görög-katolikus püspökség története. Bp. 1909.
17. Kant, Immanuel: A vallás a pusztá ész határain belül és más írások. Bp. 1980.
18. Лизанец, Петро Миколайович: Михайло Лучкай і його Грамматика. Основна Література про Лучкай. In: *Uő*: (szerk.): Михайло Лучкай: Граматика Слов'яно-Руська. [Reprint és ukrán fordítás.] Київ, 1989. 35-39.
19. <Lutskay, Michaelus> Grammatica Slavo-Ruthena, seu vetero-slavicae, et actu in montibus Capraticis parvo-russicae, seu dialecti vigentis linguae. Edita per Michaelum Lutskay, parochum et v. a. diaconum Unghvariensem, actuellem Serenissimii Principis et Ducis de Lucca capellanum aulicum. Budae, 1380.
20. Михаил Лучкай. Церковныя бесѣды на всѣхъ неделѣхъ рока. На поученіе народное в церкви парохіально оунгварской казанни. Будин, 1831.
21. <Lutskay, Michaelus> Historia Carpatho-Ruthenorum, sacra et civilis. Ungvári Püspöki Könyvtár, majd Ungvári Állami Egyetem Könyvtára. Vö.: *Annales Musci Culturae Ucrainiensis Svidniciensis*, 11. 1983. 41-183., 13. 1988. 109-243., 14. 1986. 93-261. (A 13. kötet jelent meg később!)
22. Magocsy, Paul Robert: The Language Question Among the Subcarpathian Rusyns. *Fairview*, 1979., 1987.
23. Mihailovics Ede: A katolikus prédikáció története Magyarországon. I-II. Bp. 1901.
24. Mihályfi Ákos: A papnevelés története és elmélete. I. köt. Bp. 1896.
25. Паньківч, Иван: Хто був Іван Берсжанін - Михайло Лучкай чи Іван Фогороший? Науковий Збірник Товариства Просвіти, 7-8. 1931. 168-188.
26. Patra, Adolf: Vzájemné listy Josefa Dobrovského a J. Ribaye z let 1783-1810. V Praze, 1913. (Josefa Dobrovského korespondence, II.)
27. Pelesz: Geschichte der Union der Ruthenischen Kirche mit Rom. Bd. II. Wien-Würzburg, 1881.

28. Plöchl, Willibald M(aria): St. Barbara zu Wien. Die Geschichte der griechisch-katholische Kirche und Zentralpfarre St. Barbara. Bd. I-II. Wien, 1975.
29. Погорелов, Валерий: Литературная деятельность Михайла Лучкая, карпаторусского писателя нач. XIX века. In: У6: Карпаторусские этюды. Bratislava, 1939. 5-56.
30. Rézbányai József: Az egyházi szónoklat egyetemes története. III. Pécs, 1908.
31. Tichý, František: Lidové písně v Luččakové gramatice. Науковий Збірник Товариства Просвіти, 7-8. 1931. 307-314.
32. Tichý, František: Vvoj současného spisovného jazyka na Podkarpatské Rusi. V Praze, 1938.

Фіольдварі Шандор

(Дебрецен)

СЛОВ'ЯНСЬКІ ТА УГОРСЬКІ ВПЛИВИ У ПРАЦЯХ МИХАЙЛА ЛУЧКАЯ

Резюме

Греко-католицька церква – це інтерференція різних культур. Цей аспект антропології автор вже доповідав на декількох міжнародних конференціях. Дослідження греко-католицької церкви дуже актуальні у філології та історії завдяки відзначенню 350-ої річниці ужгородської унії і 225-ої річниці канонізації мукачівської єпархії. Впливи різних слов'янських культур та угорської зустрічаються у творах Михайла Лучкая, а також і в його проповідях. Дуже детально досліджувалися контакти між чеським лінгвістом Йозефом Добровським та підкарпатською інтелігенцією (Фр. Тихий), а також детально аналізувалася мова "Церковних Бесед" Лучкая (Погорелов). Але ще ніхто не вивчав ці проповіді Лучкая з боку богословської риторики. Як літературні, риторичні тексти, вони взагалі не розглядалися. Автор пропонує знайти джерела цих текстів у князівській бібліотеці Лукки, де Лучкай служив священиком при дворі великого князя Карла Людовика Бурбона. Там він міг познайомитися з сучасними напрямками римокатолицької думки а також з янсенізмом. У цій доповіді дається тільки характеристика декількох аспектів питання, а детальний аналіз буде можливий після досліджень у бібліотеках та архівах Лукки в Італії.

МОВОЗНАВСТВО

<i>Виноградов А.О.</i>	Словотворчі типи префіксальних дієслів із значенням результативності в угорській і російській мовах 6
<i>Лизанець П.М.</i>	Український Центр гунгарології в Ужгороді 11
<i>Майер К.</i>	Про вживання угорського артикля 15
<i>Меліка Г., Гвоздяк О., Головчак Н.</i>	Вплив угорської мови на варіативність імен німців Закарпаття 19
<i>Орос В.І.</i>	Збереження іншомовних елементів у мові населення Закарпаття на матеріалі с. Стеблівка (Салдобош) Хустського району..... 27
<i>Пацолої Дюла</i>	Інтернаціональна спорідненість угорських прислів'їв і приказок 36
<i>Сабадош І.В.</i>	Лісосплавна лексика українських говорів Карпат у зв'язках з іншими слов'янськими і неслов'янськими мовами..... 52
<i>Сотмарі Йозеф</i>	Назви р. Тиси у верхньому Бодрокезі 61
<i>Терентсва О.П.</i>	Угорські апелятиви в гідронімах Ветлужсько-В'ятського Межиріччя..... 63
<i>Фабіан М.П.</i>	Принципи і методи вивчення семантичної інтерференції..... 65
<i>Фйольдварі Шандор</i>	Слов'янські та угорські впливи у працях Михайла Лучкая 71

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

<i>Гал Йозеф</i>	Роман Вільмоша Ковача "І завтра живемо" 78
<i>Мегела І.П.</i>	"Роман доли". Угорський роман 20–30-их років..... 84

TARTALOM

NYELTUDOMÁNY

<i>Vinogradov Anatolij</i>	Az eredmény jelentésű igekötős igék szóképzési sajátosságai a magyar és az orosz nyelvben 6
<i>Lizanets Péter</i>	Ukrán Hungarológiai Központ Ungváron 11
<i>Majer Klára</i>	A magyar névelő használatáról 15
<i>Melika Georgij, Hvozgyak Olga, Holovcsak Natalija</i>	A magyar nyelv hatása a kárpátaljai németek névváltozataira 19
<i>Orosz Vaszil</i>	Az idegen szavak megőrzése az idősebb nemzedék nyelvhasználatában.....27
<i>Paczolay Gyula</i>	A magyar közmondások és szólások nemzetközi rokonsága 36
<i>Szabados Iván</i>	A fausztatás szakszavai a kárpátaljai ukrán nyelvjárásokban a többi szláv és nem szláv nyelvekkel való kapcsolatok tükrében 52
<i>Szathmáry József</i>	A Tisza helynevei Felső-Bodroghözben...61
<i>Terentyeva O.P.</i>	Ugor köznevek a Vetluga-Vjatka folyók között 63
<i>Fabian Miroszlava</i>	A szemantikai interferencia tanulmányozásának elvei és módszerei.... 65
<i>Földvári Sándor</i>	Magyar és szláv hatások LutsKay Mihály életművében..... 71

IRODALOMTUDOMÁNY

<i>Gál József</i>	Kovács Vilmos: Holnap is élünk 78
<i>Mehela Iván</i>	A "sorsregény". A 20–30-as évek magyar regénye alapján 84

TÖRTÉNELEM, NÉPRAJZ, ARCHEOLÓGIA

<i>Imerlisvili Vanó</i>	Magyarok Grúziában és grúzok Magyarországon 89
-------------------------	---

Acta Hungarica .

Журнал Ужгородського Центру гунгарології
1993—1994, IV—V-ий рік видання

Відповідальний редактор: Лизанець П.М.

Редколегія:

Берм Едіт
Васовчик В.Ю.
Виноградов А.О.
Горват К.І.
Мандрик І.О.
Фабіан М.П.
Фединець І.Ш.

Редакція: Україна, Закарпаття,
294000, Ужгород, вул. Замкова, 12
Телефон: 3-41-15

Acta Hungarica

Az Ungvári Hungarológiai Központ folyóirata
1993—1994, IV—V. évfolyam

Felelős szerkesztő: Lizanec Péter

Szerkesztőbizottság:

Böhm Edit
Fábián Miroszlava
Fedinec Irén
Horváth Katalin
Mandrik Iván
Vaszócsik Vera
Vinogradov Anatolij

Szerkesztőség: Ukrajna, Kárpátalja
294000, – Ungvár, Vár u. 12.
Telefon: 3-41-15

Наукове видання

ACTA HUNGARICA

1993—1994, IV—V-й рік видання
IV—V. évfolyam, 1993—1994

Коректор Л. Філь
Комп'ютерна верстка І. Метельова

Здано до складання 16.09.97. Підписано до друку 19.12.97. Формат 70х100/16.
Гарнітура літ. Папір офс. № 1. Друк офс. Ум. друк. арк. 14,75. Обл.-вид. арк. 18,4.
Тираж 500. Замовлення 2896.

Відкрите акціонерне товариство «Патент».
294013, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 101.